

zapisal L. Hadrovics sicer že 1938, toda hrvaška slovstvena zgodovina še manj zasleduje madžarsko kot mi, pa je to za starejšo dobo neogibno. Ta pesem se ponavlja v mnogih poznejših prekmurskih pesmaricah do 19. stoletja, zato nas mora še posebej zanimati.

I. Bori popravlja nekatere Hadrovicseve trditve in domneve. To in prejšnjo (Oženil se je ...) pesem je namreč prisodil v izvirniku Andrásu Batiziju, ki je pa po Boriju le eden od njenih prepisovavcev in jo je utegnil prepisati ok. 1546, medtem ko je Šajtič dobil v roke neki madžarski prepis pesmi, ki je krožil med ljudmi že ok. 1530. Ta pesem je v zgodovini madžarskega protestantskega slovstva pomembna in so dognali npr. o njej, da je po humanističnem panegiričnem značaju dobila pri protestantih didaktičen značaj ter vplivala na mnoge pesnike tega motiva vse do Gyöngyösija, ki je — mimogrede opomnjeno — s svojo kitico prišel kot motto v anonimno prekmursko Starišinstvo i zvačinstvo ... iz 1807.

Šajtičev prevod je za kitico daljši od izvirnika, saj je v njej imenoval sebe in čas nastanka svojega prevoda. Sicer pa sledi zvesto izvirniku. Toda prav napake, ki jih je Šajtič zagrešil zavoljo neumevanja jezika, dokazujejo, da je njegovo besedilo — prevod. (Takah primerov je v starejšem hrvaškem pesništvu med prevodi iz madžarščine več in njih poznavanje deluje prav humoristično, na kar je opozoril že L. Hadrovics.) Zavoljo teh razlik med izvirnikom in prevodom domneva Bori, da bi Šajtič utegnil prevesti neko besedilo, ki je še starejše od Batizijevega protestantsko didaktičnega ter »bi kazalo v smeri katoliškega srednjega veka« (42). Tako npr. omenja Šajtič Krištuša nam. Boga v izvirniku, poganski žitek nam. nečistosti. Se vidnejše so razlike v drugem delu pesmi, posebno od 24. kitice dalje. Toda zavoljo nepopolnega poznavanja kajkavščine in vzhodnoslovenskih narečij tudi Bori zagreši kak neupravičen očitke Šajtiču (npr. v 22. kitici v zvezi s »pasko nosi«, — in tudi v 29. kitici — kar je pravilno prevedeno).

Dosedanjim dognanjem o madžarskih virih martjanske pesmarice moremo dodati še novo, ki je posebno pomembno, ker gre za najboljše besedilo, čeprav ne v celoti ohranjeno ne v njej, ne v márkiševski pesmarici (iz katere pa moremo dopolniti nekatere v prvi manjkajoče strani, glej zdaj v fotokopiji v NUK v Ljubljani) — 116 kitic pesnitve o sv. Magdalení. Madžarska pesnitev je pod naslovom *Historia az Mariá Magdolnanak sok büneiböl zložil Szentmártoni Bodó János* in je bila natisnjena prvič v Levoči (madž. Lőcse) 1683, v Kolozsváru pa 1703. Tudi prva letnica je — odločilno pomembna za datiranje martjanske pesmarice! Prevod sicer ni dobeseden — v našem rokopisu tudi ni ohranjen prvotni začetek, saj je pisan z drugo roko kot večina pesnitve — vendar je odvisnost od predloge očitna.

Tudi dosedanj pregled in primerjava cerkvenih pesmi v najstarejši martjanski pesmarici — posredno pa v vseh naslednjih prepisih bodisi iz nje ali iz kakih drugih rokopisov — dokazujeta, da so njihovi izvirniki v največji meri madžarski. Toda o tem tu ni moč več govoriti, ker sodi natančnejše raziskovanje teh zvez drugim. Vse dosedanje pisanje o domnevno najstarejši prekmurski, to je martjanski pesmarici, pa dokazuje, da je potrebna previdnost in stvarna razgledanost tako glede presoje časa njenega nastanka, kot glede izvirnosti in v zvezi s tem tudi kulturno-jezikovne pripadnosti njenih besedil. Predvsem pa je treba obravnavati kot celoto vse prekmurske rokopise in tiskane pesmarice.

Vilko Novak
Filozofska fakulteta v Ljubljani

CANKAR IN BUDINEKI

Obletnica Cankarjevega rojstva je spomnila raziskovalce njegovega življenja in dela na to in ono pozabljeno dejstvo iz pisateljevega življenja, ki je potrebno neke osvetlitve, čeprav mogoče ne dodaja bogve kakšnih novih poudarkov ne osebnosti ne delu. V tem zapisku gre za epizodo v Cankarjevem življenju iz 1912 in za nekaj opozoril na poznejša Cankarjeva srečanja z družino Budinekov iz Kranjske gore.

Jožica Budinekova, por. Korbar, je opisala v toplem članku, ki ga je, s slikami dopolnjenega, priobčila v Planinskem vestniku 1957, kako se je srečala 1912 z Ivanom Can-

karjem v domači hiši in vasi. Dušan Kermavner je osvetlil to epizodo z objavo zelo zanimivih pism, ki so si jih pisali 1912 in 1913 pisatelj, dr. Henrik Tuma in dr. Izidor Reja, zdravnik v Bazovici, v Novem svetu 1949. Po tem gradivu, z delnimi dopolnitvami, se ukvarjajo komentarji v Cankarjevih Pismih v uredništvu dr. Izidorja Cankarja — nove objave omenjenih pism in komentarje bo prinesel zadnji zvezek Cankarjevega ZD — in Dobrovoljčev Cankarjev album. Širše je opisal Cankarjeve stike z Gorenjskim kotom Janez Svoltjšak v prilogi jeseniškega Železarja 27. 5. 1976, medtem ko se je dr. Jože Mahnič v PV 1976 dotaknil samo Cankarjevih obiskov Bleda.

Družina Budinek je doma na češkem Moravskem. Priimek je v matičnih, posebno starejših matičnih knjigah zapisan tudi kot Budinik. Zadnji in predzadnji rod te rodbine pozna samo obliko Budinek. Drugi sklon ednine je Budineka, množina Budineki, nikoli ne Budinki. Da ne gre za polglasni, izpadajoči polglasnik e, priča tudi krajevni izgovor, ki pozna pač Budinek in Budinik, toda samo Budinika in Budiniki. Naglas je stalno na prvem zlogu.

Kdaj je prišel prvi Budinek v Kranjsko goro, se ni dalo ugotoviti. Najstarejši je bil Budinek Frančišek, ki se je poročil s hčerjo svojega delodajalca Terezijo Aljančič 1852. Kakor pričajo poročne knjige, je bil nezakonski sin Katarine, hčere irharskega mojstra, v letu poroke že mrtve. Frančišek se je rodil v Velki na Moravskem (»in Welka aus Mähren«), verjetno iz mesteca Velka pri Hodoninu. Bil je irharski ali strojarški pomočnik, ki se je kot potujoči pomočnik ustavil v Kranjski gori pri »garbarju«, strojarju in irharju, Aljančiču. S seboj je seveda prinesel češko govorico, v hiši in v družini pa se je uveljavil poleg domačega kranjskogorskega govora nemški jezik. (V vasi je bil še drug strojar, njegova hiša pa je imela hišni naziv Pri kóžarju.) V drugem rodu je prevladala slovenščina. Medtem ko je bil prvi Budinek kajzar in kramar, ki je prodajal kože in irhovino po sejnih, je bil njegov sin, enako Franc, že lastnik hiše sredi vasi. Smrtni oglas v SN pravi zanj, da je bil »trgovec in posestnik, načelnik cestnega in zdravstvenega odbora ter krajnega šolskega sveta in častni občan jeseniški, odlikovan z zlatim zaslužnim križcem« (SN 28. dec. 1905). SN ga imenuje svojega »zvestega somišljenika«. Ta Franc Budinek (1854—1905) je bil oče ródu, ki se je srečal z Ivanom Cankarjem 1912. Delavnost in trgovska spretnost prvega Budineka sta ustvarili tako gmotno trdnost, da je po razmeroma zgodnji smrti omenjenega drugega Budineka mogla vdova dati kranjskogorsko hišo in trgovino v najem in se preseliti v Ljubljano in tako mogla dalje ali na novo študirati številne otroke. Hčere so bile štiri in so vse postale učiteljice, tudi Joža, ki je imela 20 let, ko se je srečala s Cankarjem. Tudi fantje so bili štirje.

V Budinekovi hiši je stanoval zdravnik dr. Josip Tičar, zelo delaven v Planinskem društvu in v kranjskogorskem tujskem prometu. Na Vršiču je, malo pod sedlom, Nemško planinsko društvo postavilo planinsko kočo, ki jo je imenovalo po botaniku Vossu Voss-hütte. Proti njej so Kranjskogorci s Tičarjem na čelu postavili za sedlom, na trentarski strani Vršiča novo kočo, ki so jo imenovali Slovensko. Po razpadu Avstro-Ogrske je Voss-hütte postala Erjavčeva kočica, Slovenska kočica pa je ostala na italijanski strani kot financarska in mejaška postojanka. Danes ima kočica ime po svojem osnovatelju dr. Tičarju. Koča je bila zgrajena isto leto, kakor je bil v Kranjski gori Cankar, vendar se ni hotel udeležiti slovesnega odprtja, pač pa je bil na Vršiču po tej slovesnosti.

Dr. Tičar je bil kot zdravnik znanec z nekaterimi primorskimi zdravniki in kot planinski organizator z goriškim odvetnikom dr. Henrikom Tumo. Leto 1912 pomeni v Cankarjevem življenju eno najtežjih let: bil je telesno in moralno povsem izčrpan. Tržaški in goriški prijatelji so ga hoteli izkopati in rešiti. Ko je prišel v Trst predavati, toda en mesec pred napovedanim datumom — kar kričé priča o njegovem stanju — so sklenili, da mu omogočijo oddih in zdravstveno rekreacijo, povsem na njihove stroške. Cankar je julija v spremstvu tržaških in kraških prijateljev potoval in živel na Krasu, v Bazovici in v Sežani, nato je imel kratek postanek na Bledu, od tam pa je konec julija prišel v Kranjsko goro. Vse stroške enomesečnega bivanja v Kranjski gori je plačal dr. Henrik Tuma, ki se je ponudil pisatelju tudi za vsakodnevno družbo in za izlete. Toda razen h Klanškimi (Belopeškimi) jezerom Cankarja ni spravil nikamor, Cankar je tudi odklonil njegovo družbo in družbo njegovih otrok. Za stalno spremljevalko Cankarju sta dr. Tičar in dr. Tuma pridobila Jožico Budinek, ki je prav tedaj imela za seboj prvo leto

učiteljske službe. Dekle naj bi skrbela, da bi pisatelj manj ali nič ne pil, da bi hodil na sprehode in da bi se redno in bolje hranil. Dekle ni imelo nikakega uspeha. Kljub vsemu njenemu izredno prizadevnemu trudu ni Cankar spremenil svojih navad. Po končanem Cankarjevem kranjskogorskem bivanju je prišlo do srditih spopadov, o čemer imamo priče v Cankarjevih, Rejevih in Tumovih pismih (v navedeni Kermavnerjevi objavi v Novem svetu).

Razen z Jožico Budinek se je seveda Cankar srečeval tudi z njenimi sestrami in brati. Ta novi rod Budinekovi, vsi so opravili dotlej ali pozneje, do prve vojne, srednješolske študije, je bil izrazito narodno slovenski in kulturno zavesten. Cankarju je bil po srcu najbližji Vinko, ki je študiral slikarsko akademijo v Pragi. Bil je mobiliziran in je kot častniški aspirant bil 1918 v Lipnici nad Mariborom. Ko ga je napadla pljučnica, je zaradi obče izčrpanosti in vojaških šikan tam umrl. Ko sta mati in Jožica potovali k sinu oziroma bratu na smrtni postelji skozi Ljubljano, sta se srečali s Cankarjem. Toda v Lipnico sta prišli prepozno. Ko sta se vrnila v Ljubljano, je Cankar napisal Vinku parte, objavljen nato v SN 24. okt. 1918, zadnji rokopis Cankarjeve roke, ki je ohranjen. (Faksimile gl. v Cankarjevem albumu, slika 289.) Dve leti od Vinka mlajši Franci je diplomiral na trgovski akademiji na Dunaju in bil 1916 takoj mobiliziran. Prišel je v Karpatih v rusko ujetništvo. Stopil je v srbski prostovoljski korpus in z njim potoval čez Murmansk, na Škotsko, čez Anglijo, Francijo in Italijo na solunsko fronto. Udeležil se je vseh osvobodilnih bojev, a padel na Bukoviku pri Aleksincu zadnji teden pred osvoboditvijo. Posmrtno mu je bil podeljen čin podporočnika. Pokopan je v Paračinu. Po letih je bil med Vinkom in Francijem Jožko, ki je študiral konzularno akademijo na Dunaju. Enako mobiliziran je bil v avstrijski vojski do razpada Avstro-Ogrske, a je za posledicami plinske zastrupitve na goriški fronti umrl 1924.

Jožica Budinek, ki se je poročila na Štajerskem, je 1964 tam umrla. Zadnji iz tega rodu je bil Vojteh, ki je umrl v Argentini 1974. Njegov sin Vojteh je bil v letih po drugi svetovni vojni mladinski smučarski prvak in je danes dejaven v kranjskogorski turističnogostinski in športni stroki.

Cankar je po letu 1912 večkrat obiskal Budineke, ko so živeli v Ljubljani. Tako je bilo tudi naravno, da je napisal smrtno naznanilo za Vinka.

(Izpisek iz arhiva fare Kranjska gora je ljubeznivo posredoval g. župnik Stanislav Pavlič. To in ono je bilo mogoče dopolniti v Nadškoj, matičnem arhivu v Ljubljani. O Franciju B. je članek v zborniku Dobrovoljci kladivarji Jugoslavije, 1936.)

Viktor Smolej
Ljubljana

Ocene in poročila

Iz beloruskega jezikoslovja

Hrestomatija
splošnega jezikoslovja

Obšče jazykoznanie — hrestomatija. Sostavitel' B. I. Kosovskij; pod redakcijem A. E. Supruna. Izdatel'stvo »Vyššejšaja škola«, Minsk 1976, 432 str.

Knjiga je zamišljena kot dopolnilo trem prejšnjim publikacijam Kosovskega o splošnem jezikoslovju I. (1969) *Predmet jezikoslovja, bistvo jezika, jezik in mišljenje, nastanek in razvoj jezika*; II. (1968) *Fonetika, fonologija, slovnica*; III. (1974) *Nauk o besedi in besednem sestavu jezika*, vendar je za lingvistično vsaj malo razgledanega bralca uporabna tudi brez njih. Ta izbor odlomkov iz jezikoslovnih

besedil 32 avtorjev je prirejen tako, da osvetljuje in domiselno razlaga vso našeto jezikoslovno tematiko. Če primerjamo izbor Kosovskega z znano hrestomatijo ruskega jezikoslovca V. A. Zveginceva *Istorija jazykoznanija XIX i XX vekov v očerkah i izvlečenijah, I, II*, 1964-65, ugotovimo temeljno razliko v tem, da zadevajo besedila v knjigi Kosovskega predvsem živo problematiko sodobnega jezikoslovja, medtem ko Zvegincev predstavlja zgodovinski tok jezikoslovja od Humboldtovih časov do danes. Na prvi pogled dobi bralec celo pri Kosovskem vtis, da je preveč usmerjen v zgodovino, saj je uvrstil med sodobne avtorje tudi jezikoslovce iz zadnje tretjine 19. stol. (npr. Kruševskij, Potebnja, Fortunatov), vendar se ob branju prepričamo, da sestavljavec ni sprejel